

DOSLOV K ČESKÉMU PŘEKLADU

V poslední dekádě minulého století jsme ku prospěchu hluchoslepých spoluobčanů zaznamenali v České republice řadu aktivit, které znamenají splácení dluhů společnosti za dlouholetou izolaci a nedobrovolnou segregaci této skupiny zdravotně postižených. Na řešení jejich problémů jsou dnes již zainteresovaná občanská sdružení, ministerstva školství, práce a sociálních věcí, speciální pedagogové, odborníci z univerzit a celá řada dalších organizací a institucí. Problémy hluchoslepých se dostaly do povědomí i široké veřejnosti a to především prostřednictvím veřejných sdělovacích prostředků.

Došlo k oživení a hledání východisek jak v oblasti společenské praxe a životní prosperity hluchoslepých, tak také v teoretickém zpracování a systémovém řešení jejich problémů. Existuje studie hodnotící výsledky těchto snah přednesená na mezinárodním semináři o výchově a rehabilitaci dětí hluchoslepých od narození, který se konal v roce 1999 v Praze v rámci programu SOCRATES. Celé toto úsilí našlo svůj odraz v řadě dalších studií, článků a metodických příruček domácí i překladové provenience.

Do této řady patří překlad sborníku z odborné mezinárodní konference "Perspektivy rehabilitace hluchoslepých osob". Jeho vydání umožní seznámit všechny, kteří se zajímají o problematiku hluchoslepých, se současnými trendy v edukaci a rehabilitaci jedinců s duálním senzoricým postižením a zároveň může být podkladem pro dialog odborníků na dané téma.

Polsko jako pořadatelská země konference má bohatou tradici humanitního myšlení a vynikající představitele v oblasti speciální pedagogiky, sociální pedagogiky, rehabilitace a v řadě dalších oborů. Problémům handicapovaných se ve větším rozsahu, nežli je tomu v České republice, věnovali a věnují univerzitní kruhy. Polští odborníci měli v minulosti více příležitostí než odborníci čeští získávat informace i odborné materiály z vyspělých zemí a absolvovat zahraniční stáže. To vše způsobilo, že pro Polsko se staly charakteristickými větší vyváženost teoretických postulátů a systémů, ale i větší pružnost a systémovost v praktických opatřeních, větší odvaha pro alternativní řešení otázek institucionalizace edukace, rehabilitace i sociální péče atd., které zahrnují i řešení problémů zdravotně postižených, resp. hluchoslepých. Jejich poznatky v nejednom směru inspirovaly soudobou českou komprehenzivní speciální pedagogiku.

Obsah jednotlivých příspěvků sborníku odhaluje řadu nových cenných

přístupů k problémům hluchoslepých, které jsou jak pro teorii tak praxi jejich edukace a rehabilitace velmi užitečné a přínosné. Příspěvky mj. evokují také otázku, jaké jsou nyní perspektivy hluchoslepých.

Vývoj poznání ve speciální pedagogice i rehabilitaci zaznamenal výrazný posun od medicíny k řadě společensko vědních oblastí. Speciální pedagogika a rehabilitace celosvětově rozvíjená v duchu somatopatologického paradigmatu si stále více uvědomuje, že handicapovaný člověk nemá jenom dimenzi somatickou, že neméně významné jsou jeho dimenze psychické a duchovní, sociální, kulturní, edukační a ekonomicko-výrobní. Z těchto dimenzí vyplývají nová paradigmatu speciální pedagogiky, jejich pluralita a přesuny v dominanci jednotlivých paradigmat v současné komprehenzivní speciální pedagogice a rehabilitaci. Ve vyspělých zemích se status handicapovaného jedince posunul z pozice závislého objektu péče do pozice samostatného, nezávislého subjektu schopného seberealizace a kompetentního působení v různých oblastech společenského dění. Není podstatné, že zdaleka ne ve všech případech a směrech, jak to naznačuje příspěvek Šakienové a z části i příspěvky dalších autorů, je tato meta dosažená. Podstatné je, že je již zformulován nezpochybnitelný význam nového pojetí statusu handicapovaného jedince i pro řešení otázek existence hluchoslepých. Vše, co stojí v cestě těmto novým trendům, není již perspektivní. Tato deviza je charakteristická pro kurikulum současné speciální pedagogiky i rehabilitace. V jejím duchu se neslo pro nás poučné jednání, jež se odráží v tomto sborníku.

Pro novou situaci je charakteristická i terminologie, výklad pojmů a rozvinutá klasifikace skupiny hluchoslepých. Příspěvek známého odborníka Majewského ukazuje na nutnost široké diferenciaci ve skupině hluchoslepých. Terminologicky je sice nesen v duchu somatopatologického paradigmatu, ale ve výkladu termínů jej nejednou přesahuje. Překvapující je, že na rozdíl od situace v ČR nemluví o dominanci jednoho z duálních postižení a nereflktuje tak náznaky terminologických konsekvencí, které vyplývají např. ze zajímavých příspěvků Baňky, Sirotkina, Kowalika a některých dalších autorů. Terminologie nebyla předmětem jednání konference, nicméně Baňkův fundovaný rozbor, vedený z pozic ekologické psychologie, naznačil mnohé z toho, co je podstatné pro dominance v charakteristikách souvislostí a důsledků hluchoslepoty.

Orientace hluchoslepých v prostředí a s ní spojený výklad o významu jejich jediného uchovaného dálkového smyslu - čichu, stejně tak jako význam proprioreceptivních počitků a některých jevů spojených s kompenzací, v neposlední řadě neotřelý výklad o charakteru architektonických bariér u hluchoslepých, které se staly předmětem uceleného Baňkova rozboru, ukázaly mj. na otázku, zda je vhodnější mluvit o hluchoslepotě nebo spíše o slepohluchotě. Také staví otazník, zda je vhodnější termín tyflosurdopedie nebo termín surdoflopedie.

Z jiných aspektů problém terminologie vyplývá z příspěvků Sirotkina, které pojednávají mj. o dvou přístupech k rozvoji poznávacích schopností hluchoslepých. Jedním je ze senzualizmu vycházející akcent na prioritu sensorického kontaktu s předmětným světem, druhým je akcent na rozvoj myšlení hluchoslepých, jenž se opírá o řeč a její slovní formy. Sirotkin nemíní zjednodušovat a respektuje význam obou přístupů a do terminologických konsekvencí se nepouští. Stejně tak to nečiní ani Šakienová, když ve svém příspěvku zaměřeném na nové strategie v péči o hluchoslepe mluví o dvou význačných takto postižených odbornících - Sirotkinovi a Eriksenové, prvním vychovávaném na principu senzualizmu, druhé vychovávané na principech komunikace.

Priorita senzualistických přístupů a z ní logicky vyplývající termín slepohluchý je charakteristická i pro zajímavý simulační experimentální výzkum Kowalika, který v sobě zakódoval celou řadu charakteristik prožitků hluchoslepých se získaným duálním postižením.

K terminologii lze snad závěrem konstatovat, že bez ohledu na příčinné souvislosti se současná mezinárodní laická i odborná společnost přiklání k používání termínu hluchoslepý a jeho odvozenin. Termín slepohluchý by asi byl vhodný pro oněch pět procent zcela neslyšících a nevidomých z celkového počtu jedinců s duálním postižením sluchu i zraku.

Zajímavou otázkou je, proč se hovoří spíše o rehabilitaci hluchoslepých než o edukaci? Tato otázka je opodstatněná proto, že naprostá většina opatření a publikací o hluchoslepých byla spojena s problematikou speciální pedagogiky a pedagogické psychologie. S rozšířením předmětu speciální pedagogiky na dospělé i seniory na jedné straně, s překonáním izolace a segregace handicapovaných, s řešením otázek integrace a neformální rovnoprávnosti hluchoslepých na straně druhé, dochází k otevírání nových, dříve potlačených problémů. Rehabilitace sama o sobě přestala mít jen medicínský charakter a v této podobě se stala významným paradigmatem speciální pedagogiky. Jako taková představuje také širší problematiku než edukace. Báze speciální pedagogiky se ještě neoprostila od zužujícího školského pojetí. Pro řešení širších otázek hluchoslepých vytváří rehabilitace přiměřenější východiska. To bylo pro pořadatele konference při rozhodování o jejím názvu zjevně určující. Pro nás je poučné, že v tomto směru se vývoj v naší péči o hluchoslepe také ubírá širokou rehabilitační cestou, jaká je charakteristická např. pro Polsko. Obsah sborníku jasně dokumentuje, že problémy hluchoslepých jsou zde řešeny systémově.

Obsahem konference mohl být ještě samostatný příspěvek, věnovaný školské edukaci nebo otázkám reedukace vidění. Z toho zřejmě vyplývá záměr konference jednat v souladu s rehabilitačním pojetím řešení problémů hluchoslepých a považovat jejich školský věk a rehabilitaci v tomto věku za věc systému speciální pedagogiky. V našem pojetí systému komprehenzivní speciální pedagogiky a komprehenzivní rehabilitace bychom dnes pravděpodobnějiž tato témata zařazovali.

Ján Jesenský

Jsou sborníkem nastolené otázky aktuální také v České republice? Bezpochyby ano. I u nás procházíme demokratickou transformací společnosti, která existenci handicapovaných včetně duálně postižených hluchoslepých jedinců postavila do nového světla. Řešíme problémy jejich edukace a rehabilitace, usilujeme o jejich plnohodnotný život, občanské postavení, nezávislost a integraci, o všestranný rozvoj jejich osobnosti a integraci do majoritní společnosti na bázi koadaptace.

Z příspěvků sborníku je patrné, že k některým dílčím otázkám je přistupováno s větším přehledem o nových poznatcích a z nich je pak pronikáno do větší hloubky specifík existence hluchoslepých (např. poznávání předmětového světa a informačního deficitu hluchoslepých, specifika jejich komunikace, samostatnost v prostorové orientaci a bezpečné mobility, v sebeobsluze a dalších oblastech života hluchoslepých). Některým propracovaným otázkám, např. komunikaci, již zřejmě není nutno věnovat takovou pozornost, jako je tomu u nás, kde je tato oblast stále ještě předmětem prioritního zájmu.

Sborník "Perspektivy rehabilitace hluchoslepých osob" si beze sporu nečiní nároky na vyčerpání všech témat souvisejících s danou problematikou. Poukazuje na ty z nich, které jsou z hlediska uspokojování potřeb hluchoslepých osob pravděpodobně nejaktuálnější a nejperspektivnější. Sborník celkově dokazuje, že Polsko je v rehabilitaci hluchoslepých oproti nám v předstihu. Hlubší komparace s naší odbornou literaturou by jistě ukázala, že je zde mnoho námětů k diskusi, a že bude velmi užitečné, uskuteční-li se takovýto odborný dialog.

Ján Jesenský

Autor ve svém příspěvku vychází z publikací:

- Jesenský J.: Prolegomena tyflosurpedické teorie a praxe, *Tyflogické listy* 1-2, 1973
Jesenský J.: Andragogika a gerontagogika handicapovaných, *Karolinum, Praha 2000*
Jesenský J.: Základy komprehenzivní speciální pedagogiky, *Gaudeamus, Hradec Králové 2000*
Jesenský J.: Úvod do rehabilitace zdravotně postižených, *Karolinum, Praha 1996*
Jesenský J., Jesenská J.: Příspěvek pro mezinárodní konferenci o výchově dětí hluchoslepých od narození, *Praha 1999*

**KONTAKTNÍ ADRESY NĚKTERÝCH ORGANIZACÍ A INSTITUCÍ
ZABÝVAJÍCÍCH SE PROBLEMATIKOU HLUCHOSLEPÝCH**

1. Institut pro neslyšící, Hostímská 703, 266 01 Beroun, tel.: 0311/621136
2. Speciální mateřská a základní škola pro sluchově postižené, třída Kosmonautů 4,
772 00 Olomouc, tel.: 068/5567111
3. Speciální školy pro nevidomé Jaroslava Ježka, Loretánská 19, 110 00 Praha 1,
tel.: 02/20515264
4. LORM, společnost pro hluchoslepé, Radlická 3, 15000 Praha 5, tel.: 02/57095418
5. Pedagogická fakulta UK, katedra speciální pedagogiky, M. D. Rettigové 4, 11639 Praha I,
tel.: 02/21900111
6. Pedagogická fakulta UP, katedra speciální pedagogiky, Žerotínovo nám. 5, 771 40 Olomouc,
tel.: 068/5635308
7. Tyfloservis, o.p.s., Krakovská 21, 110 00 Praha 1, tel.: 02/21462365, e-mail: tsc@brailnetcz
8. Federace rodičů a přátel sluchově postižených, Hábova 1571, 15500 Praha 5 - Stodůlky,
tel.: 02/6517691, 02/6517313

PERSPEKTIVY REHABILITACE HLUCHOSLEPÝCH

Lektoři českého překladu

PhDr: Miroslava Nouzová, Mgr. Jaroslava Jesenská

Z polského originálu

PERSPEKTYWY REHABILITACJI OSÓB GŁUCHONIEWIDOMYCH

Přeložila Hana Futerová

Kresba na obálce Pavel Beneš

Doslov k českému vydání napsal Ján Jesenský

Vydalo nakladatelství Wagner Press, S.L.O., Šafaříkova 7, Praha 2-Vinohrady,

jako svou 1. publikaci

Vydání první

ISBN 80-903019-0-8